

ИГОР РОСОХОВАТСКИ ЩЕ ДОЙДЕ ДЕН...

Част 0 от „Сихоми“

Превод от руски: Маргарита Златарова, 1988

chitanka.info

I

Екатерина Михайловна вече се канеше да навие вестника на роло, когато погледът ѝ се плъзна по заглавията и се задържа на рубриката „Стихове от наши читатели“. „Нямаше нужда да подчертават, че са ги съчинявали непрофесионалисти — помисли си тя. — Може би тези стихотворения не заслужават «отбивка» в цената. В краен случай можеха да направят коментар в края на подборката.“

Погледът ѝ слезе по-надолу към заглавието на едно стихотворение — „На потомъка“.

Леки тръпки пролазиха по гърба ѝ. Защо пък не? Малко ли различни стихотворения имат еднакви названия? И все пак... Екатерина Михайловна с вълнение прочете първите редове:

*Ще дойде ден
без бомби и куршуми...
Във висините звездни славен капитан.
Потомък мой,
синеок и весел*

Вестникът затрепери в непослушните ѝ ръце. Редовете заподскачаха... Не успяваше да види подписа. Мислите ѝ се разбъркаха и също трепереха, начупваха се. „Не може да бъде — мислеше тя, — не може да бъде! — повтаряше и се хващаше за това отрицание като за спасителна сламка. — Нещо бъркам. Във вестника пише друго. А това избликва от паметта ми...“

Опита се отново и спокойно да прочете стиховете, но студените тръпки се засилиха. Буквите отново заподскачаха пред очите ѝ:

*Ще дойде ден
без бомби и куршуми*

*Във висините звездни славен капитан.
Потомък мой,
 синеок и весел,
Към Марс ще поведе ракетоплан.
И когато като птици закръжат
метеорите над твоята кабина,*

Ръката, с която държеше вестника, се отпусна. Побелялата жена с тънки бледи устни с невиждащ поглед се взираше някъде в прозореца и продължаваше да рецитира

*Тогава ти ще видиш, сине мой,
Земята
 сребросинята,
с преплетените жилки от реки
 далечната и родната...*

Опомни се и приближи вестника към очите си. Да, там бяха напечатани същите стихове. Тя ги пазеше написани върху листче от ученическа тетрадка — единствен екземпляр. Никой друг не ги беше чел тези стихове, а също така и последното писмо от сина ѝ. Как са попаднали във вестника? Възможно ли е такова съвпадение — някой друг да е съчинил същите стихове? Вероятността за такова нещо е безкрайно малка величина и не трябва да я приема сериозно.

Екатерина Михайловна намери подписа под стихотворението. Странен подпис — „Екс. 16–9“. Не приличаше на псевдоним...

Тя отиде до телефона и няколко пъти настойчиво набра номера, докато накрая юношески глас отговори:

— Редакцията.

— В днешния брой сте отпечатали стихотворения от читатели — каза тя и млъкна.

— Да, и какво? — вълнението ѝ се предаде на събеседника.

— Под него има подпис — „Екс. 16–9“.

— Помня — в гласа на оня се долови напрежение. Той изчакваше какво тя ще каже. Мълчанието се напрегна като опъната струна. Но

събеседникът ѝ явно не знаеше, че си има работа с опитна учителка. Накрая той се предаде: — Харесва ли ви стихотворението?

— Само това ли искате да разберете?

Тя правилно беше определила, че нейният събеседник е млад и неопитен. Разпределението на ролите стана така мълниеносно, че той не успя да се опомни.

— Знаете ли, ние много се интересуваме от отзивите за това стихотворение...

— Кои сте тези „ние“?

— Е... редакцията... авторът... авторите на произведението.

— Екс. 16–9 ли?

— Разбира се.

— Това псевдоним ли е?

По неясното мънкане тя разбра, че догадката ѝ е погрешна. Без да позволи на събеседника си да поеме инициативата, тя попита сякаш между другото:

— И как се разшифрова подписът?

— Експеримент шестнайсет девет.

Отсреща не се съпротивляваха. Разговорът премина в разпит:

— А кои са авторите на експеримента?

— Втори ОНЦ. Извинявайте, имам предвид Втори обединен научен център при Академията на науките. Но вие не ми казахте какво мислите за стихотворението. А за нас това е...

— Някой ден непременно ще ви кажа.

Тя постави слушалката и натисна копчето на запамятаващото устройство. После включи канала за свързка с информационното бюро и потърси сведения за Пьотр Вахрамцев — бивш неин ученик. Той работеше, както наскоро разбра от двайсетгодишните момичета от „Х^а клас“, във Втори ОНЦ.

Междувременно Екатерина Михайловна се мъчеше да си спомни нещо повече за самия Вахрамцев. И той внезапно изникна в паметта ѝ — с остър нос, пъргав, с тънка талия и мощни рамене. Спомни си каква суматоха предизвика в учителската стая новината, че Вахрамцев се е отказал от борбата за званието „Шампион по петобой“ заради съставянето на нова програма за кибернетичния диагностик в кръжока на младите техници. Според единодушното мнение на учителите можеше да се съчетае едното занимание с другото, но Петя не умееше

това. Тя се опитваше да си спомни как се държеше в час, но вместо това в паметта ѝ натрапчиво се появяваше неговата майка — балерина, която с тревога я питаше: „Как мислите, моят син не се ли увлича прекалено много по спорта?“

След няколко минути тя получи отговор от информационното бюро и набра дадения ѝ номер. Чу познат глас:

— Слуша Вахрамцев.

— Здравейте, Петя — каза Екатерина Михайловна, като отбеляза отчетливите, уверени нотки в гласа му и включи екрана на визъора.

Тя беше пропуснала факта, че са минали вече три години от абитуриентския бал, и леко се развълнува, когато на екрана се появи волевото му лице с издадена брадичка и дълбока бръчка между веждите. Впрочем бръчката веднага се изглади, а очите му — очи на претрупан с работа млад мъж, станаха топли, усмихнаха се:

— Екатерина Михайловна, не очаквах да ми се обадите. А ние се канехме да ви навестим в края на следващия месец. Честна дума.

— Не се оправдавай, Петя. Радвам се да чуя за твоите успехи. Как е Наташа?

— Наташа и детето сега почиват на морето. Да им сигнализирам ли?

— Няма нужда, Петя. Скоро ще се видим.

— Ще се радвам, Екатерина Михайловна.

Гласът и изражението на лицето на Вахрамцев не оставяха съмнение в искреността на неговите думи.

— Петя, ти не си ли чул за експеримент шестнайсет девет? Казаха ми, че се провежда във вашия център.

— Така е. Аз съм един от непосредствените виновници. Далеч не съм най-главният...

Някога със същия тон казваше „аз съм виновник за рекорда“ — отбеляза старата учителка.

— В такъв случай — до утре.

— Така скоро? Сега ще съобщя на Наташа. Но докато се приготвят...

— Не безпокой Наташа! — Гласът на Екатерина Михайловна прозвуча по-строго, отколкото тя би желала. Горедолу така звучеше, когато му казваше: „Вахрамцев, ако ти не слушаш, поне не пречи на

Николска“. Учителката мислено си направи забележка и успокояващо се усмихна на бившия си ученик:

— Нищо необикновено не се е случило.

Сега неспокоен стана Петя. Дълбоката бръчка пак раздели редките му белезникави вежди.

— А защо се интересувате от нашия експеримент? Знаете ли, напоследък много хора щурмуват нашия ръководител академик Туровски. Всеки ден имаме десетки посетители...

— До утре, Петя. Като се видим, ще ти кажа всичко.

II

Тя летеше с аеробуса. До нея в креслото удобно се бе разположил дългокрак розовобузест немец — инженер от Кьолн. Те се запознаха и разговаряха още на аерогарата. Стана ясно, че летят за едно и също място почти по една и съща работа. Немецът искаше да разбере кой така блестящо е осъществил проекта за кораб на неговия брат, загинал в една експедиция. Брат му бе направил първия модел преди много години в кръжока на младите техници.

Понякога немецът хвърляше погледи на задната седалка, където се бе разположила възрастна английска двойка — джентълмен с дълго строго лице и суховата лейди със сурово свити устни. Екатерина Михайловна бе предположила, че между немеца и англичаните се зароди неприязън при касата, когато неколцина се скараха за билети за сутрешния рейс. Но после разбра, че дядото на англичанина е загинал по време на бомбардировките на Лондон от немската авиация през Втората световна война. В просторния тристаметров салон на аеробуса имаше още няколко чужденци — трима тъмнокожи африканци, българи, датчани. Влезе стюардесата със списъка на пътниците и стана ясно, че почти всички са за аерогара „Наука“, която обслужваше Втори ОНЦ.

Таблото светеше с мека светлина, шумът от двигателите почти не се чуваше, неговата монотонност навяваше дрямка и скоро повечето от пътниците вече дремеха. Екатерина Михайловна се присъедини към тях...

На аерогарата Петя Вахрамцев посрещна бившата си учителка. Той се усмихваше и махаше с букетче цветя, но между редките му вежди бе застинала дълбока бръчка с форма на въпросителен знак.

Екатерина Михайловна прокара ръка по косите му, като леко разроши прическата му.

— Пораснал си, Петя — каза тя нито одобрително, нито със съжаление.

— Странно щеше да бъде, ако за толкова години не се беше случило. Но все пак благодаря за комплимента — каза Петя и шумно въздъхна.

Екатерина Михайловна разказа за причината на неочакваното си пристигане. Петя я изслуша внимателно, напрегнато, бръчката над носа му стана още по-рязка, брадичката се издаде напред, устните му се свиха. Той помисли секунда, преди да отговори.

— Вие знаете ли с какво се занимава нашият научен център?

— И още как — отвърна учителката. — Вестниците, радиото, телевизията ни проглушиха ушите: хомо синтетикус — синтетичен човек, сихомите — помощници и рожби на човечеството. С моя клас гледахме по телевизията пускането на първия сихом от вашия център. Моите ученици дори писаха съчинение на тема „Сихомите помагат на хората в усвояването на далечния космос и дълбините на океана“...

Внезапно, с малко закъснение до нея стигна смисълът на неговия въпрос. Тя втренчено загледа бившия си ученик:

— Искаш да кажеш, че тези стихове ги е писал сихом? И точно тези? По какъв начин?

Петя отместа поглед. Докато говореше, гледаше някъде встрани, но учителката чувствуваше, че той скришом я наблюдава:

— Програмата за петия модел сихоми се нарича „Продължител“.

Старата учителка забеляза, че той старателно си търси думите:

— Академик Туровски така излагаше своя замисъл...

Екатерина Михайловна разбра скритото значение на тази фраза и удивено вдигна вежди: „Вахрамцев е станал дипломат!“

А Петя събра повечко въздух в дробовете си, премести десния си крак напред и като подражаваше на академик Туровски, някак си тържествено рече:

— Навярно най-ценната информация, която съществува в нашия свят, е свързана с неповторимостта на човешката личност. Но тази информация е и най-крехката, трудно се съхранява. Книгите, архивите, филмите запазват само частици от дадена личност, и то само на малцина, които наричаме бележити, талантиливи. А колко безценна информация се губи със смъртта на обикновения човек, който приживе не е успял да докаже, че е интересен и по своему велик, който не е смогнал да направи откритието си; да създаде машина или да напише книга? Кой може да пресметне колко е загубило човечеството със

смъртта на всички преждевременно загинали, или просто неразвили докрай своята дарба? Затова, създавайки програмата за петия модел, ние молим всички вас, особено учителите, да събирате информация от ученическите съчинения, да издирвате неосъществени проекти, рационални предложения в моделите на младите техници...

— Почакай, почакай, Петя, ти, като влезеш в една роля, трудно излизаш от нея. А за академик малко ти е раничко — поохлади го Екатерина Михайловна и го заплаши с показалец както в училище. — Първо, аз никому не съм показвала стиховете на моя син...

Но не беше толкова лесно сега да смутиш Петя. Очите му заблестяха, сякаш се хвърляше в битка срещу няколко души.

— А неговите съчинения, които се пазят в училищния архив? Навярно в тях е имало и това, което после се е изляло в тези стихове — същата последователност в мисленето, мечтата за покоряване на космоса, дори стилистични обрати... Ето че сихомът е пресъздал, както казваме, „по матрица“ неговата личност с алгоритмите на мисленето...

— Искам да го видя! — твърдо каза Екатерина Михайловна.

Петя млъкна на средата на думата. Погледът му беше внимателен и изпитателен. Този Пьотр Вахрамцев беше нов и почти непознат. Но тя не се смути и във всеки случай не се издаде, че е объркана. „Всичко е нормално: животът си тече, учениците растат, променят се, проявяват или придобиват нови черти в характера. Защо трябва да бъдат такива, каквито сме предполагали?“ — помисли си старата учителка.

Вахрамцев кимна с глава и бавно изговори:

— Добре. Не е трудно да се уреди. Само ще разбера приемните часове.

Той влезе в близката кабина. Екатерина Михайловна го изпрати с разсеян поглед и докато той говореше по телефона, продължи да размишлява за метаморфозите, които претърпяват нейните ученици. След няколко минути Петя излезе от кабината и каза:

— Уредих. Но трябва да почакате до утре сутринта.

III

Отначало Екатерина Михайловна определи: сихомът не прилича на сина ѝ — такъв, какъвто помнеше тя Боря, какъвто беше на снимката. Може би, ако Боря беше по-възрастен... Само понякога нещо в усмивката, в погледа на сихома, нещо почти неуловимо, мимолетно, познато я бодваше. После, като се вгледа, тя си помисли, че сихомът не прилича на никой от хората, които бе срещала. Най-накрая разбра каква е работата. Изражението на лицето му се менеше така мълниеносно, че човешкият поглед не успяваше да го фиксира.

Академик Туровски, който стоеше до сихома, приличаше на малко рошаво врабче. Белият перчем над челото му подскачаше, докато говореше на хората в препълнената зала:

— Продължител — така нарекохме неговата професия и точно неговото предназначение. Той пази в паметта си делата на много хора, той е тяхната обобщена личност, в която многократно са умножени и засилени техните способности. Сихомът не само че помни делата на загиналите, но той ги продължава... Всеки от вас ще може да поговори с него, да му зададе няколко въпроса. На тези въпроси, на които той няма да успее да отговори днес на срещата, ще отговори утре, вдругиден по телевизията. И това е всичко, което исках...

Той срещна погледа на Екатерина Михайловна и замълча на средата на думата. Изражението на лицето, недоверчивата ѝ усмивка бяха толкова красноречиви, че академикът се почувствува неловко. Той не знаеше коя е тази жена, но за миг изпита чувството, че е отново в училище пред празната дъска и се опитва да си спомни условието на задачата. Споменът беше толкова ясен, че му се стори, че в залата замириса на топло дърво и тебеширен прах. Краят на изречението увисна във въздуха и остана да плава като мъгла...

„Твоите думи са многозначителни и огладени — мислеше си Екатерина Михайловна. — Те звучат доста уверено и делнично. А пък не трябва да обещаващ толкова много на хората, иначе те съвсем ще престанат да вярват в обещания.“

Академикът бързо се справи от минутното объркване. Той леко се поклони на присъстващите и направи жест встрани към сихома, като подканваше хората да задават въпроси на Продължителя. Залата се раздвижи, надигна се някаква рошава рижа глава и криволичейки, тръгна към сихома.

Екатерина Михайловна уверено каза „Разрешете“ — и хората се отдръпнаха. Тя се озова пред Продължителя. Сега можеше да го разгледа по-добре и да се убеди, че той съвсем не прилича на Боря, но изражението на лицето му с едри правилни черти се менеше толкова бързо, сякаш целият му образ се лееше на струи като мираж.

„И това същество само е могло да сътвори стиховете на Боря, а в тях много тънките нюанси на човешката същност? — с нарастващо възмущение и недоверие мислеше тя. Зарадва я вече назрелият замисъл как да провери думите на академика, как да излезе наяве измамата и да я демонстрира на присъстващите. — Отнеми на човека болката и смъртта и той престава да бъде човек. Няма така остро да възприема живота — да се радва на синьото небе в просветите между дъждовните облаци, на детската усмивка, на глътката изворна вода, на близостта с любимото същество... Има страни от човешката личност, където не е позволено да се вмесваш с всякакви фокуси, дори и те да се наричат научни...“

Тя беше уверена в пълната безпристрастност на своите размисли и на своя замисъл и за нищо на света не би си признала, че в тях се съдържа поне един елемент тържество. Тя смяташе, че нейният замисъл е призван да изясни истината и това е всичко. А той беше прост и сигурен, в него се сляха обичта и болката на майката и прозорливостта и назидателността на учителката заедно със суровата логика на изследователя. И още... Тя за нищо на света не би признала, че там има затаена надежда — надежда за невъзможното. Да, а замисълът беше прост и ясен за много хора и затова цялата зала в миг притихна, когато тя запита сихома:

— Познаваш ли ме?

„Не случайно уважавахме Екатерина Михайловна — помисли си Вахрамцев. — Изчисли го без грешка: ако Продължителят може самостоятелно да съчинява стиховете на нейния син, то би трябвало да познае онази, която загиналият е познавал още от люлката...“

Хората напрегнато чакаха какво ще отвърне сихомът. Кръвта се отдръпна от бузите на немския инженер от Кьолн и по тях ясно изпъкнаха склеротични жилки. Английската лейди тежко се опря на остро рамо на съпруга си, рошавата рижа глава се проточи на тънката си шия и замря. Дори веселите млади хора престанаха да се шегуват, сякаш изведнъж изгубиха своето безгрижие...

Сихомът бързо направи крачка към Екатерина Михайловна. Така бързо, че успя да я подхване, когато тя се олюля, като чу отговора му:

— Да, мама.

Той се усмихна и прокара необикновено леката си ръка по косите ѝ. А на нея ѝ се стори, че частица от колосалната сила на това непостижимо същество се предаде и на нея. Сега Екатерина Михайловна не трябваше да напряга паметта си и да сравнява — усмивката без съмнение беше Боровата, в гласа му звучаха познати интонации. Разбира се, искаше ѝ се да знае как може едно същество да вмества в себе си толкова човешки същности, как те се спогаждат с него — толкова различни, но за това тя щеше да го попита насаме, както би попитала роден син. Тя се изправи и каза, като сочеше другите:

— Поговори с тях. Аз ще почакам.

В залата стана шумно и непринудено, сякаш някой бе свалил напрежението. Екатерина Михайловна забеляза познатите си от аеробуса. Те се промъкваха през тълпата, за да се приближат до сихома. Но не беше толкова лесно. Немецът енергично работеше с лакти, а англичаните се придвижваха по прокарания от него коридор като шлеп след ледоразбивач. Те вече бяха съвсем близо до Екатерина Михайловна, изцяло заети с провирането. А тя с ококорени очи ги гледаше, поразена как си помагат. И чу инженерът от Кьолн да казва на англичанина, като гледаше възхитен Продължителя:

— Прекрасно лице има тоя момък.

Всъщност и тонът беше прекалено сантиментален, и думичката „момък“ съвсем не подходеше на сихома, но кой знае защо англичанинът не отклони погледа си, не измърмори както обикновено, а кимна в отговор:

— Такъв бих искал да видя моя син.

Те с разбиране се усмихнаха един на друг и отново приковаха погледите си към Продължителя.

Екатерина Михайловна едва се промъкна през тълпата към академик Туровски.

— Имам един въпрос към вас.

— Така ли, към мене? — учуди се Туровски и белият перчем над челото му напрегнато се поклати встрани. — Но моля ви, питайте. Ако мога...

Той не можеше да прости и на нея, и на себе си, че преди малко се смути от погледа ѝ. Какво особено има в тази жена? Най-обикновена старица с уморено лице. И въпросът ѝ ще бъде традиционният: „Не е ли кощунство това, което сте направили по отношение на близките и роднините на загиналите?“ И отново ще трябва да обяснява, че запазването и възстановяването на човешката личност е най-главното дело на обществото. Иначе то ще се превърне в тълпа, в стадо, което може с еднакъв успех да подкараш на водопой, на игра, на война. Щеше ли да разбере правилно думите му?

— Според вашия замисъл единственото предназначение на сихома е да бъде продължител, така ли е?

— Ах, ето какво било — учудено се вгледа в нея академикът. — Ами как да ви кажа...

А Екатерина Михайловна за пръв път забрави за педагогическия си такт. Тя не слушаше отговора на академика, а продължаваше да мисли напрегнато, да си спомня и преживява отново чувствата, които събуди у нея отговорът на сихома, и пак се връщаше към догадката си. Разбира се, да се продължат делата на загиналите е примамливо... Представи си как ще се промени светът, ако бъдат реализирани мечтите на всички, които преждевременно си бяха отишли от живота. И все пак Продължител не е единственото предназначение на сихома. Има друго скрито и не по-малко важно нещо, за което кой знае защо хитрецът с буйния като петльов гребен перчем премълчава. Тя отново потърси с очи познатите си от аеробуса. Те разговаряха със сихома и англичанинът доволен намигна на немеца, сякаш за да каже: „Гледайте какво знае и умее тоя юнак!“ Немецът пък гордо се усмихна, сякаш бяха похвалили неговия брат или син. А Екатерина Михайловна ни в клин, ни в ръкав си спомни за съседите от предишната си квартира. Те се караха, разделяха се и за миг се помиряваха в присъствието на любимото си синче.

„Какво става с мен? Що за нелепи сравнения ми се промъкват в главата? — възмущаваше се тя, и не ги изпускаше от очи. — Не, кой каквото ще да казва, но Продължител не е единственото и дори не най-важното предназначение на моя син.“

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 5,6,7/1988 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.